

Ekosistēmu pakalpojumu pieeja ilgtspējīgai teritoriju pārvaldībai un plānošanai

Rekomendācijas un modelis

*Biedrība «Baltijas krasti»
Projektu vadītāja Aija Peršēvica*

LIFE13 ENV/LV/000839
projekts LIFE «Ekosistēmu pakalpojumi» / “LIFE EcosystemServices”

EKOSISTĒMU PAKALPOJUMU PIEEJAS (EPP) TERITORIJU PLĀNOŠANĀ

Mērķis - nodrošināt būtisko saikni starp sabiedrības vajadzību apmierināšanu un ekosistēmu pakalpojumu izmantošanu.

Uzdevumi:

1. Harmonizēt sociāli ekonomiskās izaugsmes un vides iespējas;
2. Sekmēt ilgtspējīgu lēmumu pieņemšanu;
3. Sabiedrības iekļaušana EPP procesā.

EP PIEEJAS NEPIECIEŠAMĪBA ILGTSPĒJĪGAI PLĀNOŠANAI

- Veicināt/nodrošināt uzskatu konceptuālu maiņu par dabas resursu saglabāšanu, palielināt sabiedrisko atbalstu saglabāšanas centieniem
- Nodrošināt lēmuma pieņēmējus ar iespēju novērtēt ieguvumus no vides un dabas aizsardzības pasākumiem, identificēt telpiskās atkarības un kompromisus.
- Dabas resursu pilnas vērtības apzināšana sniedz iespēju pieņemt lēmumus par dabisko vidi, kas nekompromitē labumus sabiedrībai, uzņēmējdarbībai un ekonomikai kopumā
- Samazina riskus un palielina iespējas ilgtspējīgai saimniekošanai t. sk. jaunas tirgus iespējas

Ekosistēmu pakalpojumu un saimnieciskās darbības savstarpējā atkarība

Saimnieciskā darbība ietekmē ekosistēmas un ekosistēmu pakalpojumus

Ekosistēmas izmaiņas rada riskus un iespējas saimniekošanai

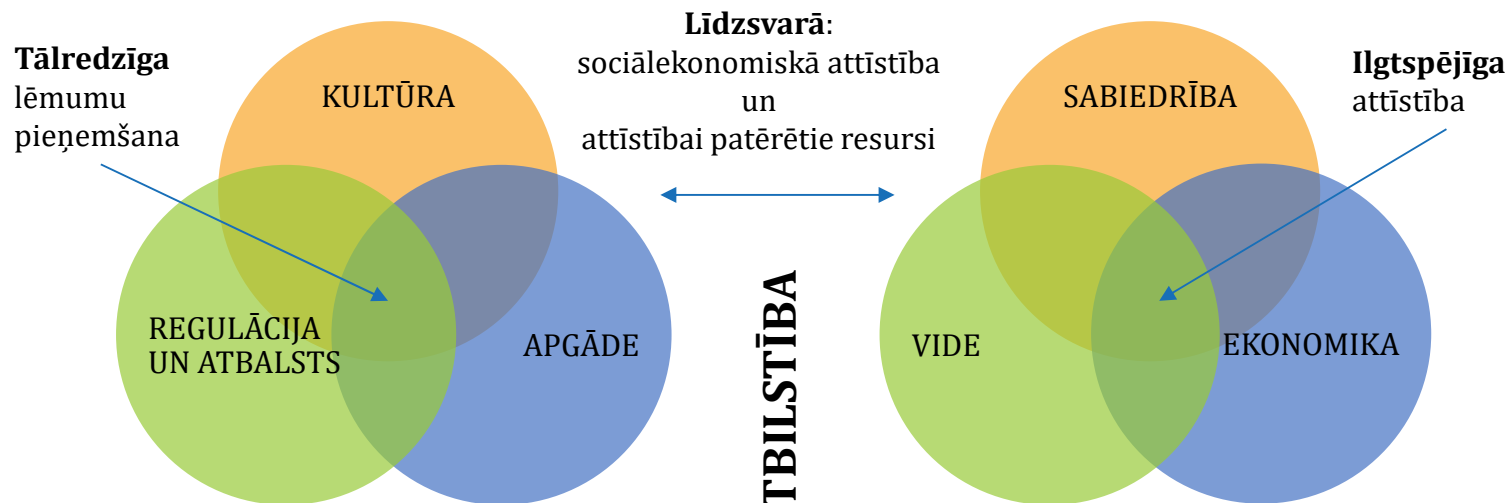

Saimnieciskā darbība ir atkarīga no ekosistēmām un to pakalpojumiem

EKOSISTĒMU PAKALPOJUMU PIEEJA UN ILGTSPĒJĪGA ATTĪSTĪBA – KORELĀCIJA

Mērķis: attīstīt teritoriju maksimāli saprātīgā un dabas vidi nedegradējošā veidā

Soļi: EP kartēšana, novērtēšana, attīstības scenāriju modelēšana ar ieguvumu un zaudējumu analīzi, lēmumu pieņemšana, īstenošana

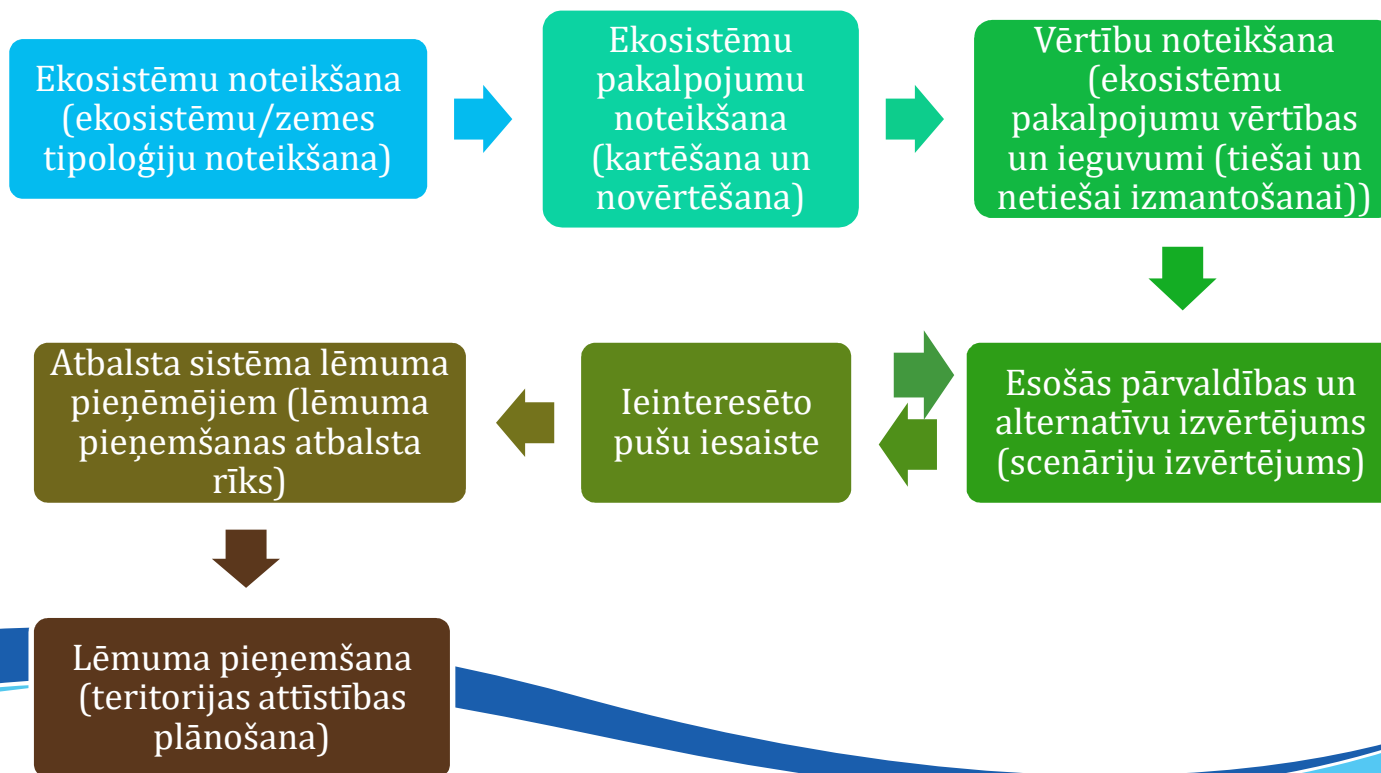
Mērķis: attīstīties, nodrošinot šodienas vajadzību apmierināšanu, neradot draudus nākamo paaudžu vajadzību apmierināšanai.

Soļi: situācijas (vajadzību un iespēju) apzināšana, vīzijas, stratēģisko mērķu un prioritāšu definēšana, rīcības programmu un budžeta plānošana, īstenošana

EKOSISTĒMU PAKALPOJUMU PIEEJA TERITORIJU PLĀNOŠANAS UN PĀRVALDĪBAS PROCESĀ

EKSOSITĒMU PAKALPOJUMU PIEEJAS IZMANTOŠANA SAULKRASTU PILOTTERITORIJĀ

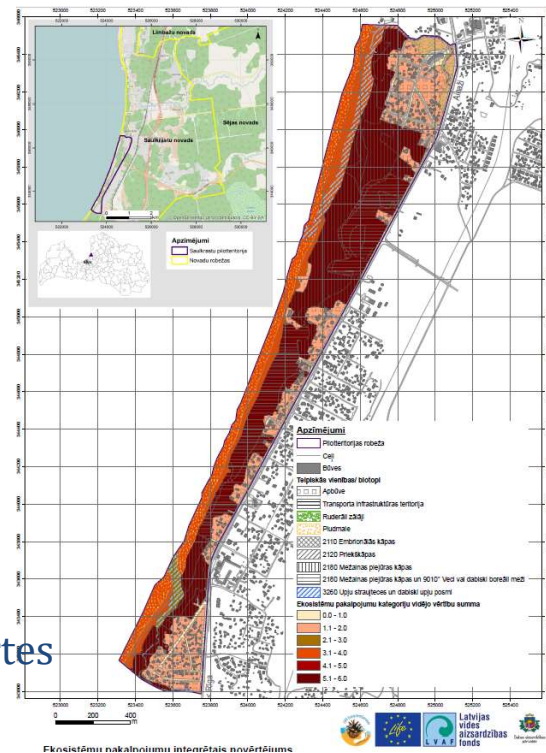

EKSOSITĒMU PAKALPOJUMU PIEEJAS IZMANTOŠANA SAULKRASTU PILOTTERITORIJĀ

1. Solis

Ekosistēmu un to sniegto pakalpojumu identificēšana un novērtēšana Saulkrastu pilotteritorijā

- Pilotteritorijas raksturojums
- Biotopu kvalitātes kartes
- Novērtēšanas metodika
- Ekosistēmu pakalpojumu novērtēšanas indikatori
- Ekosistēmu pakalpojumu vērtējums
- Ekosistēmu pakalpojumu vērtējuma individuālās kartes

Plašāka informācija pieejama:

https://ekosistemas.daba.gov.lv/public/lat/rezultati_un_publicijas1/ekosistemu_pakalpojumu_kartesana/

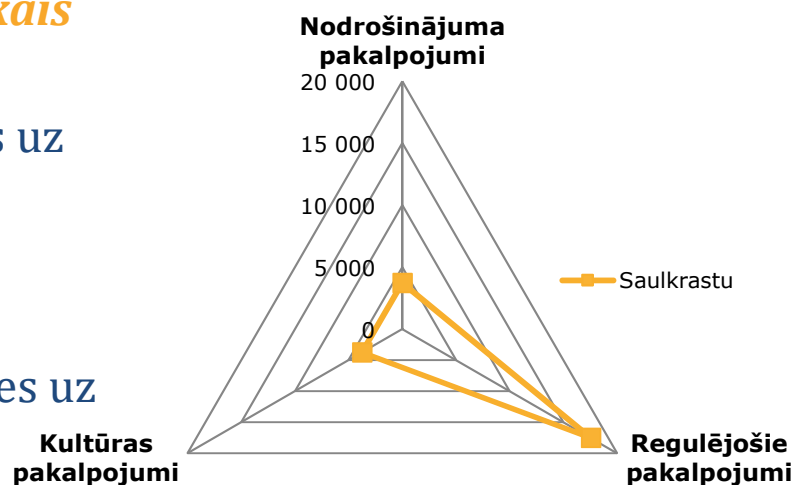

EKSOSITĒMU PAKALPOJUMU PIEEJAS IZMANTOŠANA SAULKRASTU PILOTTERITORIJĀ

2. Solis

Ekosistēmu pakalpojumu ekonomiskais novērtējums:

- Ekonomiskā novērtēšana balstoties uz sekundārajiem datiem:
 - Tirgus cenu metode;
 - Ieguvumu pārneses metode
- Ekonomiskās novērtēšana balstoties uz primārajiem datiem
 - Ceļojuma izmaksu metode

Plašāka informācija pieejama:

https://ekosistemas.daba.gov.lv/public/lat/rezultati_un_publicijas1/ekonomiska_novertesana/

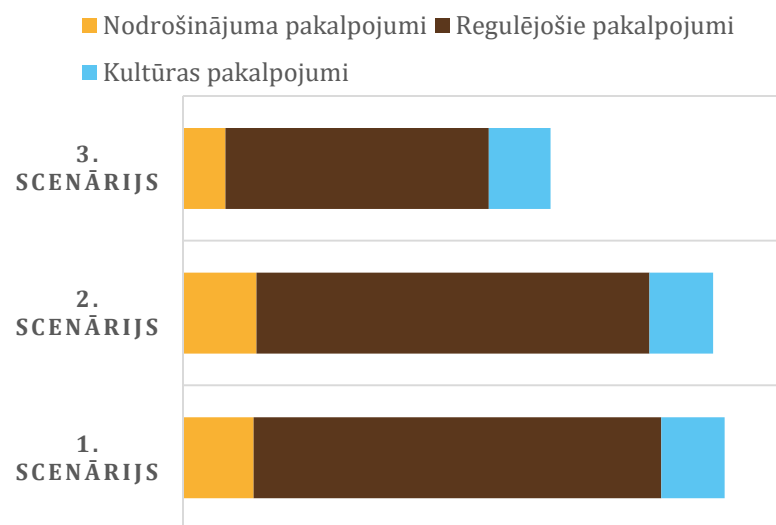

EKSOSITĒMU PAKALPOJUMU PIEEJAS IZMANTOŠANA SAULKRASTU PILOTTERITORIJĀ

3. Solis

Scenāriju modelēšana un izvērtēšana:

- 1. SCENĀRIJS - Pilotteritoriju esošās situācijas izvērtējums (2015. gads);
- 2. SCENĀRIJS - Plānotās attīstības scenārijs “Dabas dizaina parka izveide”;
- 3. SCENĀRIJS - Nekontrolētās attīstības scenārijs

Plašāka informācija pieejama:

https://ekosistemas.daba.gov.lv/public/lat/rezultati_un_publicijas1/scenariju_ekonomiska_novertesana/

EKSOSITĒMU PAKALPOJUMU PIEEJAS IZMANTOŠANA SAULKRASTU PILOTTERITORIJĀ

4. Solis

Lēmumu pieņemšana teritorijas ilgtspējīgai attīstībai:

- Pilotteritorijas tematiskais un funkcionālais zonējums, ainaviskās, labiekārtojuma un funkcionālās rekomendācijas ekosistēmu saglabāšanas un uzlabošanas veicināšanai;
- Embrionālo kāpu atjaunošanas veicināšana izmēģinājuma zinātniskās un praktiskās pamatojums;
- Ieteikumi un priekšlikumi bioloģisko vērtību saglabāšanai

Plašāka informācija pieejama:

https://ekosistemas.daba.gov.lv/public/lat/rezultati_un_publicācijas1/vides_dizaina_objekti_saulkrastos1/

EKOSISTĒMU PAKALPOJUMU PIEEJAS IZMANTOŠANA SAULKRASTU PILOTTERITORIJĀ

5. Ekosistēmu pakalpojumu pieejas integrācija plānošanas dokumentos

Saulkrastu novada attīstības programmas 2014.-2020.gadam pārskatīšana, izvērtēšana, aktualizācija, izmantojot Ekosistēmu pakalpojumu pieeju un projekta rezultātus pilotteritorijas kontekstā

- **AP sadaļas: *Novada situācijas apraksts*** informācijas un datu aktualizācija, sadaļas papildināšana ar ekosistēmu pakalpojumu pieejas domāšanas veida sapratnes aprakstu, projekta rezultātiem.
- **AP Stratēģiskās daļas aktualizācija**, Vidēja termiņa prioritāšu, Rīcību virzienu un Uzdevumu pārskatīšana, izvērtēšana, aktualizācija, ņemot vērā EP vērtību apzināšanos
- **AP sadaļas: Rīcības un Investīciju plāns aktualizācija**, kontekstā ar aktualizēto Stratēģiskās daļas saturu.

Plašāka informācija pieejama:

https://ekosistemas.daba.gov.lv/public/lat/rezultati_un_publicācijas1/vides_dizaina_objekti_saulkrastos1/

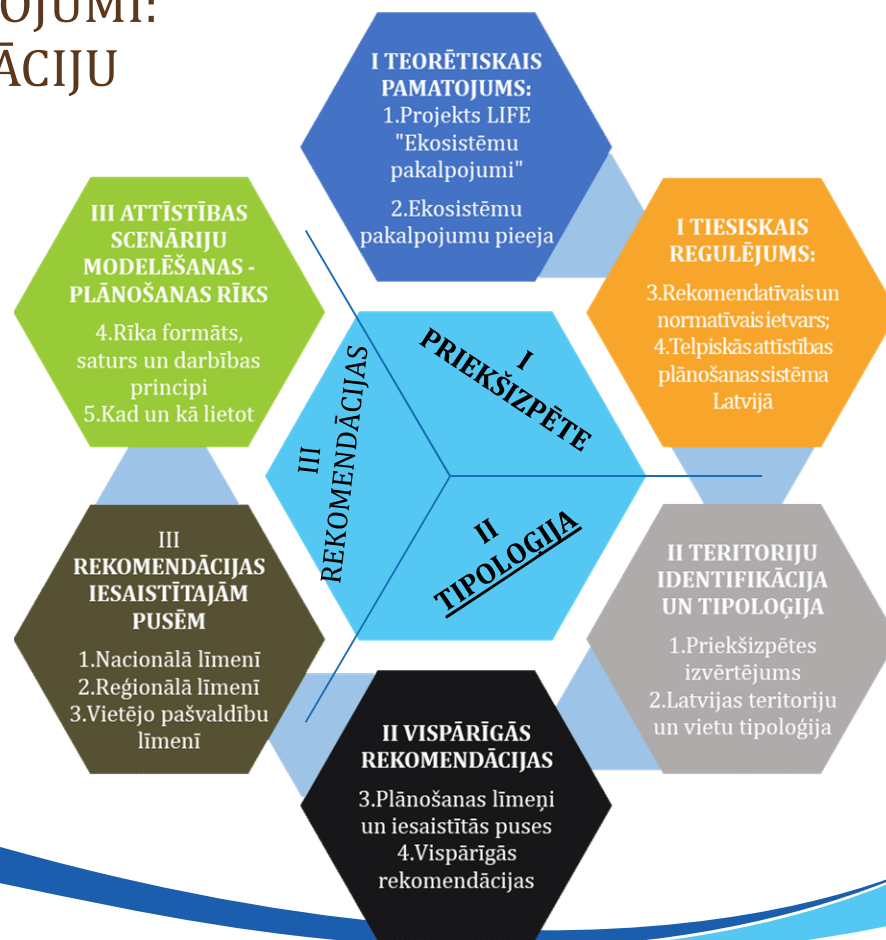
EKOSISTĒMU PAKALPOJUMU PIEEJAS PIELIETOŠANA TERITORIJAS PLĀNOŠANĀ

LIFE EKOSISTĒMU PAKALPOJUMI: STRATĒGISKO REKOMENDĀCIJU IZSTRĀDE LATVIJAI:

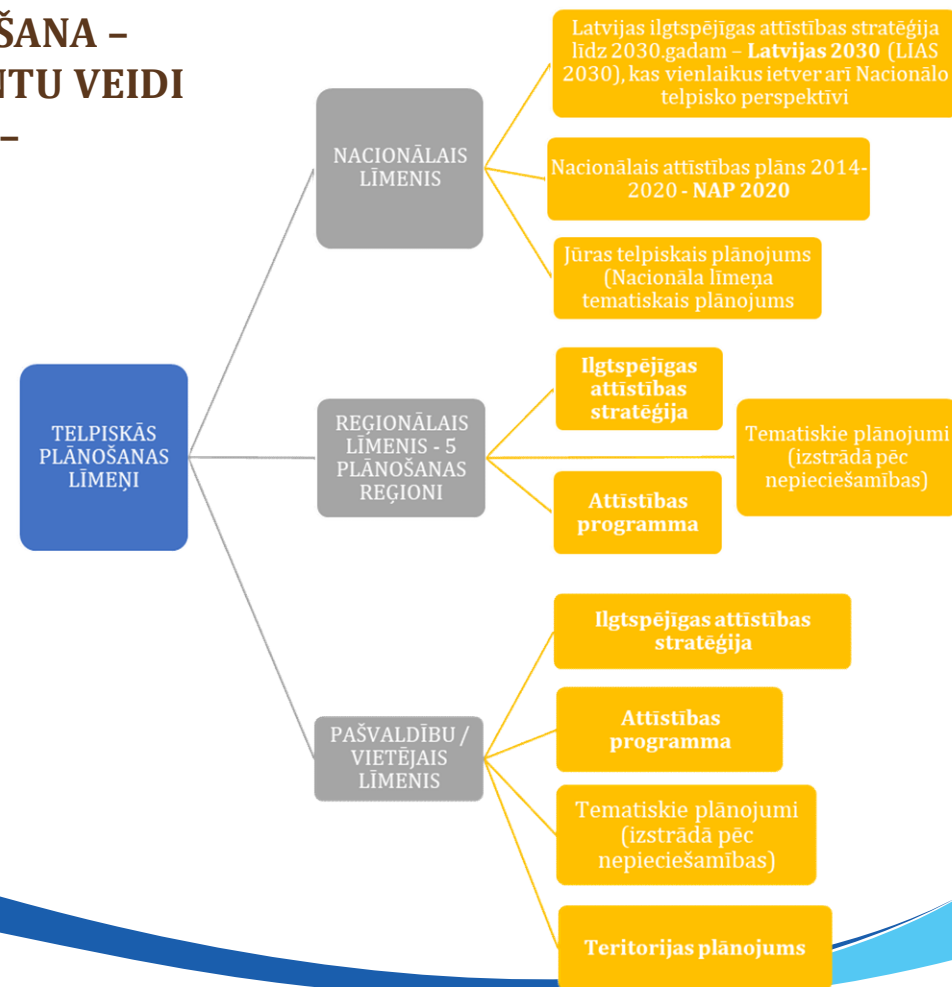
REKOMENDĀCIJU IZSTRĀDES POSMI UN STRUKTŪRA:

TERITORIJU ATTĪSTĪBAS PLĀNOŠANA – PLĀNOŠANAS LĪMEŅI, DOKUMENTU VEIDI UN DARBĪBAS TERMIŅI LATVIJĀ –

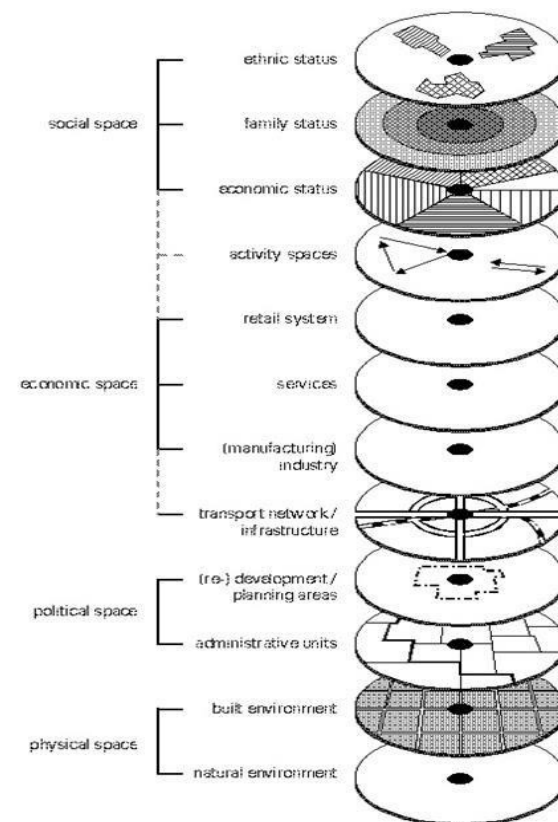
Attīstības plānošanas dokumentu veidi:
**politikas plānošanas dokumenti,
institūciju vadības dokumenti un
teritorijas attīstības plānošanas
dokumenti** (ilgtermiņa – līdz 25 gadiem,
vidēja termiņa līdz 7 gadiem).

TERITORIJU TIPOLOĢIJA

Sociālā dimensija	Etniskā / nacionālā piederība
	Ģimenes statuss
	Ienākumu līmenis
Ekonomiskā dimensija	Ārtelpas aktivitāšu vietas
	Mazumtirdzniecība (mazie veikali / tirdzniecības centri)
	Pakalpojumi (izglītība, veselība, kultūra)
	Ražošanas, apstrādes rūpniecība, tirdzniecība, biroju centri
Politiskā (tiesiskā) dimensija	Transporta infrastruktūra un sabiedriskās transporta pieturvietas
	Teritorijas attīstības plānošanas dokumenti
Fiziskā dimensija	Īpašumu piederība / robežas pret lietošanai nepieciešamo
	Cilvēka darbība - fiziskā vide (ņemot vērā priekšvēsturi)
	Dabas apstākļi (reljefs un veģetācija)

Ecological land use model. Murdie, R.A. (1969), Toronto

TERITORIJU TIPOLOĢIJA

Ministru kabineta noteikumi Nr.240 Vispārīgie teritorijas plānošanas, izmantošanas un apbūves noteikumi Funkcionālās zonas	Ministru kabineta noteikumi Nr.562 Noteikumi par zemes lietošanas veidu klasifikācijas kārtību un to noteikšanas kritērijiem Zemes lietošanas veidu klasifikators	Projekta LIFE Ekosistēmu pakalpojumi ģeotelpisko vienību iedalījums
1. savrupmāju apbūves teritorija (DzS); 2. mazstāvu dzīvojamās apbūves teritorija (DzM); 3. daudzstāvu dzīvojamās apbūves teritorija (DzD); 4. jauktas centra apbūves teritorija (JC); 5. publiskās apbūves teritorija (P); 6. rūpniecības apbūves teritorija (R);	Zeme zem ēkām un pagalmiem	Apbūves teritorijas
7. transporta infrastruktūras teritorija (TR); 8. tehniskās apbūves teritorija (TA);	Zeme zem ceļiem	
9. dabas un apstādījumu teritorija (DA);	Krūmājs	Pļavas
	Purvs	Purvs
10. mežu teritorija (M);	Mežs	Meži
11. lauksaimniecības teritorija (L);	Lauksaimniecībā izmantojamā zeme	Lauksaimniecības teritorija
12. ūdeņu teritorija (Ū)	Ūdens objektu zeme	Ūdeņu teritorija
	Pārējās zemes	Smilšaina Pludmale
		Embrionālās kāpas
		Priekškāpas

REKMENDĀCIJAS EKOSISTĒMU PAKALPOJUMU PIEEJAS IZMANTOŠANAI NACIONĀLĀ, REĢIONĀLĀ UN VIETĒJĀ LĪMENĪ

- **Nacionālā līmeņa** rekomendācijas – vispārīga un plaša informācija par ekosistēmu pakalpojumu pieeju un tās pielietošanu plānošanā un lēmumu pieņemšanā;
- **Reģionālā līmenim** – koordinējošā loma, lai ietvars pašvaldību līmenī tiek īstenots saskaņoti, sadarbībā ar kaimiņu pašvaldībām, reģionu un nacionāliem mērķiem
- **Vietējais līmenis** – īstenošana, sadarbība

Soļi, visos līmeņos, vienoti principi, dažādas pieejas un detalizācijas pakāpes

EKOSISTĒMU PAKALPOJUMU PIEEJAS IZMANTOŠANA NACIONĀLĀ LĪMENĪ

- Definēt vienotu un globālu redzējumu uz problēmietvaru un plānoto mērķi;
- Nodrošināt vienotas metodoloģijas pielietojumu;
- Īstenot ilgtspējīgus un pamatotus risinājumus.

Būtiskākais uzdevums politikas veidotājiem nacionālā līmenī ir skaidri formulēt politikas mērķus un ietvaru, kā arī uzdevumu sadalījumu.

EKOSISTĒMU PAKALPOJUMU PIEEJA TERITORIJU PLĀNOŠANAS UN PĀRVALDĪBAS PROCESĀ NACIONĀLĀ LĪMENĪ

1. Reglamentējošie instrumenti, kas ļauj efektīvāk sasniegt mērķus;

2. Institūciju iesaiste, izstrādājot atbalsta sistēmu lēmumu pieņemšanai;

3. Nacionāla līmeņa pārvaldība EP novērtēšanā, tādējādi nodrošinot vienotu pieeju un savstarpēji salīdzināmus datus

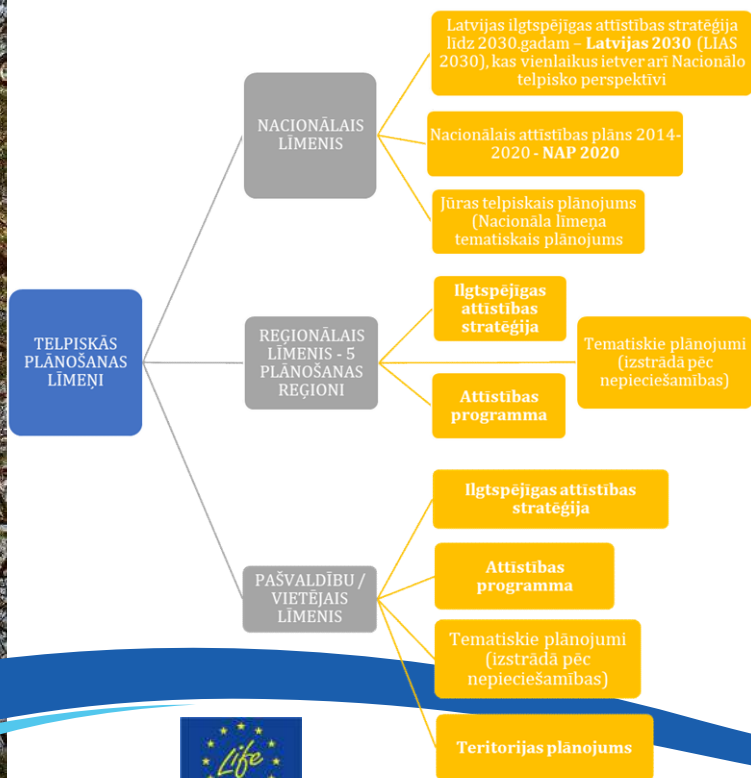
EKOSISTĒMU PAKALPOJUMU PIEEJAS IZMANTOŠANA REĢIONĀLĀ LĪMENĪ

- Praktiska EPP pielietošana;
- Atbalsta sniegšana;
- Ekspertu piesaiste;
- Plašāks redzējums – tajā skaitā blakus esošās teritorijas;
- Procesa īstenošana un lēmumu pieņemšana saskaņā ar spēkā esošajiem politikas un normatīvajiem regulējumiem.

DISKUSIJAI

1. Rekomendāciju iestrāde plānošanas dokumentos?

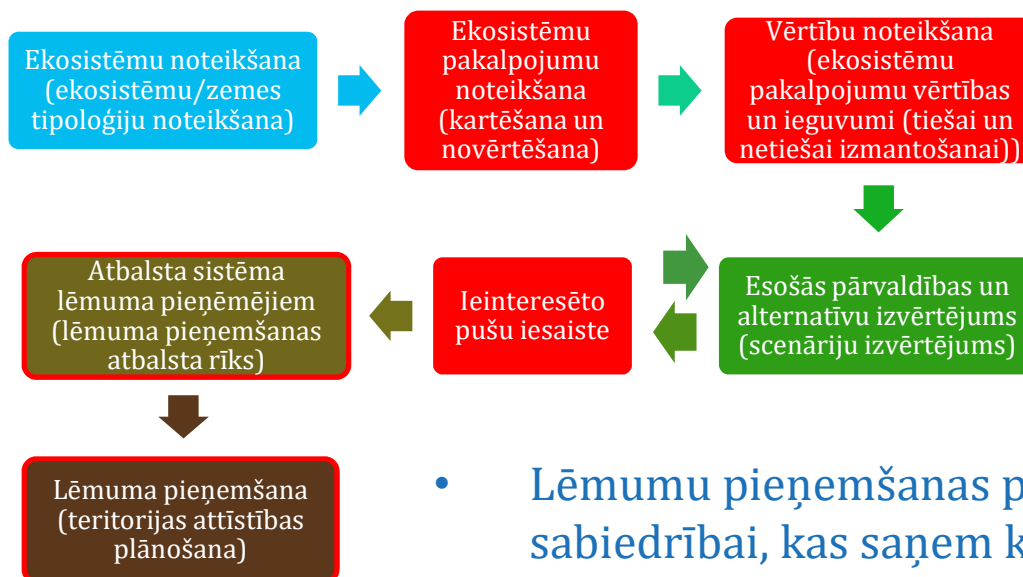
1. Kuros?
2. Kuriem līmeņiem, kādi dokumenti?

2. Iekļaut cita veida dokumentācijā? (Projekta atlases kritēriji?)

3. Reģionālā līmeņa “pienākums” skatīt blakus teritorijas

EKOSISTĒMU PAKALPOJUMU PIEEJAS IZMANTOŠANAI VIETĒJĀ LĪMENĪ

- Īpaši nozīmīga, veicot EP kartēšanu un vērtību noteikšanu, kas ļauj precīzāk izprast “EP tiešos saņēmējus”;

- Lēmumu pieņemšanas procesā būtiska loma ir sabiedrībai, kas saņem konkrētos pakalpojumus, skaidrojot konkrēto lēmumu kompromisu un sinerģijas iespējas.

EPP ĪSTENOŠANAS SAGATAVOŠANĀS SOĻI VIETĒJĀ LĪMENĪ

Esošās situācijas apzināšana

- Vides izpēte un to sniegtie pakalpojumi
- Iesaistīto pušu identificēšana

EPP mērķu izvērtēšana

- Vai ir iespējamas pārmaiņas?
- Vai plānotās apsaimniekošanas aktivitātes atstās ietekmi uz EP?
- Vai tiek plānota plašāku sociālo, ekonomisko, vides un politisko procesu ietekme uz EP?

Galveno EP lietotāju identificēšana

Lietotāju vajadzībām atbilstošu rezultātu definēšana

- EPP nepieciešams īstenot tā, lai apmierinātu iespējami plašāku iesaistīto personu vajadzības un intereses

EPP metožu un instrumentu izvēle

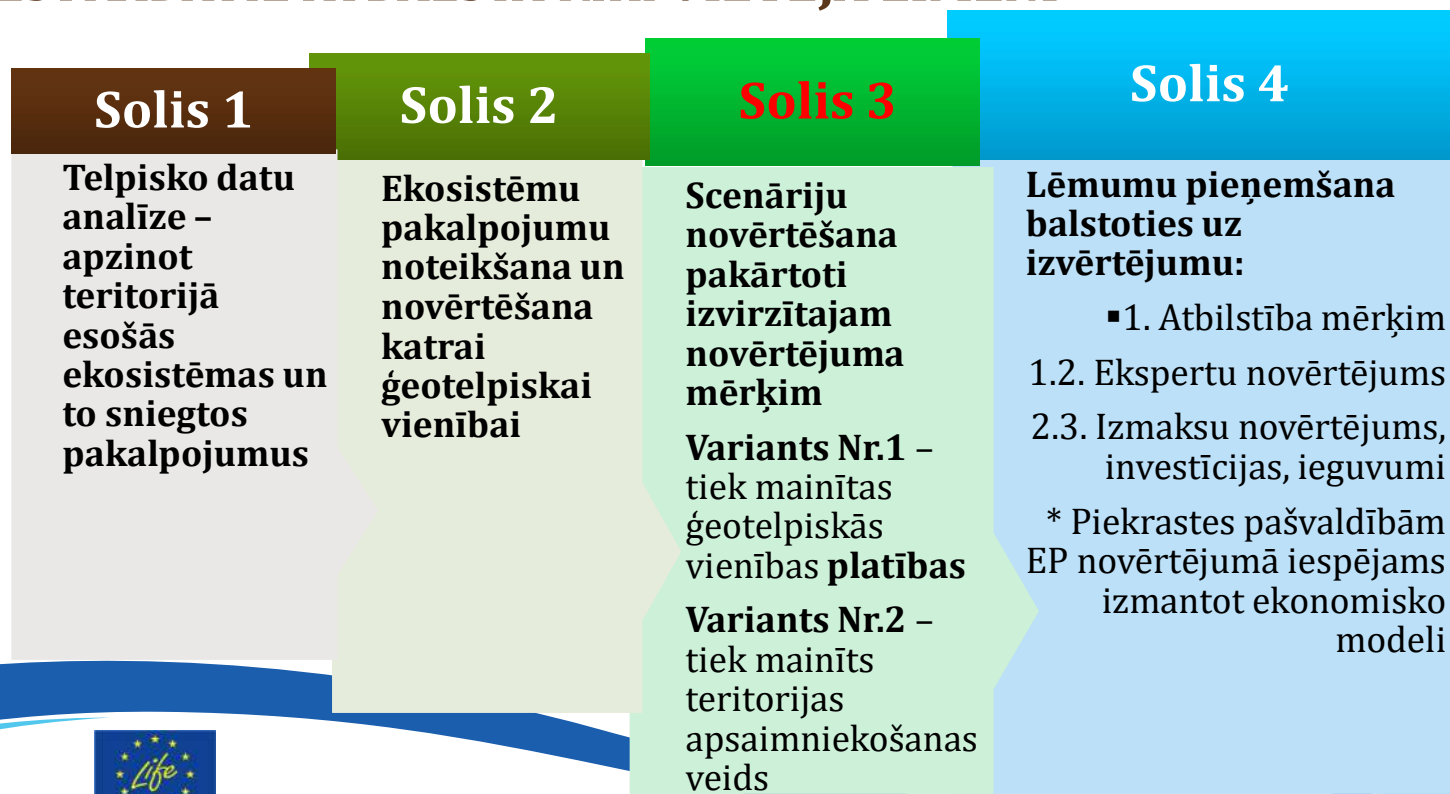

EKOSISTĒMU PAKALPOJUMU PIEEJAS IZMANTOŠANAI IZSTRĀDĀTIE ATBALSTA RĪKI

EKOSISTĒMU PAKALPOJUMU PIEEJAS IZMANTOŠANAI IZSTRĀDĀTIE ATBALSTA RĪKI VIETĒJĀ LĪMENĪ

Variants Nr.1 – tiek mainītas ģeotelpiskās vienības platības

Materiāls sagatavots ar Eiropas Komisijas LIFE programmas un Latvijas vides aizsardzības fonda Finanšu atbalsta projekta Nr. LIFE13 ENV/LV/000839 „Ģeotelpiskās vienības platību izmaiņu ietekmes novērtējuma izpilde” izstrādātā darba rezultātā.

Kategorija	Nodala	Grupa	Klase	Indikators	Smilšaina Pūdasme	Kļūves				Apbūves teritorijas						Dabiskā un apstādījumu teritorijas			Teritorijas kopējā platība			
						Embrionālās kāpas	Priekškāpas	Meži	Ūdeņu teritorija	Publiskās apbūves teritorija	Transporta infrastruktūras teritorija	Savrupmāju apbūves teritorija	Mazsaziņu dzīvojamās apbūves teritorija	Draudzskāņu un dzīvojamās apbūves teritorija	Jauktas centra apbūves teritorija	Lauksaimniecības teritorija	Plavas	Purvs				
					14	20	28	16	44	4	12	50	66	24	55	30	13	66	442			
Apbūves pakalpojumi	Produkti vai Pārtikas resursi	Biomasas	Kultūrtēti lauksaimniecība	Graudaugi, sieraugi, pākļaugi, dzērveņi, sēņi, šķiņķi, lupatīši								1	1			3			0.4			
			Mājlopi	Mājlopi													2			0.2		
			Savvalas augi, sēnes, aļģes un to produkti	Meža ogu raža														3	3		0.2	
			Savvalas dzīvnieki	Medzumi				2	4									3	2	1	0.8	
			Savvalas zivis (upes)	Zivju daudzums							3										0.3	
	Materiāli	Biomasas	Sēšanas un citi materiāli no augiem, aļģēm un dzīvniekiem lai izmantotai vai pārstrādāti	Uzdeva patēriņš						5										0.6		
			Sēšanas un citi materiāli no augiem, aļģēm un dzīvniekiem lai izmantotai vai pārstrādāti	Uzdeva patēriņš					1									3			0.3	
			Sēšanas un citi materiāli no augiem, aļģēm un dzīvniekiem lai izmantotai vai pārstrādāti	Uzdeva patēriņš					1									1	1		0.2	
			Sēšanas un citi materiāli no augiem, aļģēm un dzīvniekiem lai izmantotai vai pārstrādāti	Uzdeva patēriņš														3	2		0.3	
			Sēšanas un citi materiāli no augiem, aļģēm un dzīvniekiem lai izmantotai vai pārstrādāti	Uzdeva patēriņš																	0.2	
Enerģija	Biomasas enerģijas resursi	Augu valsts izstrādes resursi	Uzdeva patēriņš					1											0.2			
Izstrādājumu pakalpojumi	Procesi ekosistēmās	Procesi ekosistēmās	Piesātes un uztveršanas procesi ekosistēmās	Augnes spēja barības vielu piesaistīt un uzglabāt	1	1	1	2									5	5	1.1			
			Piesātinājuma atjaunošana salīdzinot ekosistēmā	Piesātinājuma atjaunošanas spēja				4												0.4		
			Šķīdināšana atmosfērā, salīdzinot ekosistēmās	Uzdeva atpūšana														1	5	0.2		
			Trošņu mazināšana	Piesātinātā aerolu vai piesātinātā vielu daudzums					4											0.1		
			Ērtības mazināšana	Aukstuma ietekme																	0.1	
	Plūsmu medija jeb starpniecība	Cieto daļiņu plūsma	Cieto daļiņu plūsma	Ērtības kontrole	Saņēmu atpūšana		1	2												0.1		
				Ērtības kontrole	Veģetācijas segums, kas aizsargā saucēmes ekosistēmas pret eroziju														3	5	5	1.1
				Ērtības kontrole	Saņēmu atpūšana																	0.1
				Ērtības kontrole	Saņēmu atpūšana																	0.1
				Ērtības kontrole	Saņēmu atpūšana																	0.1
Plūsmu medija jeb starpniecība	Sīdru plūsma	Sīdru plūsma	Ērtības kontrole	Ērtības kontrole					2										0.1			
			Ērtības kontrole	Ērtības kontrole																0.1		
			Ērtības kontrole	Ērtības kontrole																	0.1	
			Ērtības kontrole	Ērtības kontrole																	0.1	
			Ērtības kontrole	Ērtības kontrole																	0.1	

1. Pirmajā solī lietotājs savada to teritoriju platības ar kurām plānots operēt;
2. Advancētam lietotājam tiek piedāvāts veikt sniegto ekosistēmu pakalpojumu pārvērtēšanu;
3. Otrajā solī tiek koriģētas teritoriju platības, atbilstoši mainītajam zemes lietošanas veidam

II Modulī piedāvātie scenāriji

Piekraste

- Attīstība - Iedzīvotāju un apmeklētāju skaita pieaugums, neregulēta tūrisma intensifikācija, saimnieciskās darbības attīstība
- Dabas aizsardzība – piekrastes biotopu saglabāšana
- Ilgtspējīga pārvaldība – Biotopu saglabāšanas un aizsardzības pasākumi, apmeklētāju plūsmas regulēšana un sabiedrības izglītošana

Meži

- Ražošana – Intensīva mežizstrāde kokmateriālu un koksnes produktu iegūšanai
- Dabas aizsardzība – Ilggadīga meža biotopu saglabāšana
- Ilgtspējīga apsaimniekošana – Sabalansēta mežizstrāde, dabas taku ierīkošana, mērķtiecīgi biotopu aizsardzības pasākumi

Ūdeņi

- Attīstība, saistīta ar ūdens objektu vai tā resursu izmantošanu (HES būvniecība, kuģniecība, ūdenskrātņu izveide, pretplūdu struktūru ierīkošana, u.c.)
- Attīstība, kas nav tieši saistīta ar ūdens objektu, bet to ietekmē (lauksaimniecība, ražošana, mežizstrāde, urbanizācija, u.c.)
- Dabas aizsardzība – Ūdens ekosistēmu saglabāšana un atjaunošana
- Ilgtspējīga apsaimniekošana – Ūdens un apkārtnes pielāgošana rekreācijas iespējām, mērķtiecīga biotopu saglabāšana, buferjoslu ierīkošana, u.c.

Apbūves teritorijas

- Urbanizācija - Apbūves teritoriju paplašināšana, neietverot vides apsvērumus
- Zaļās un zilās infrastruktūras iekļaušana pilsētvides attīstībā

Lauksaimniecības zemes

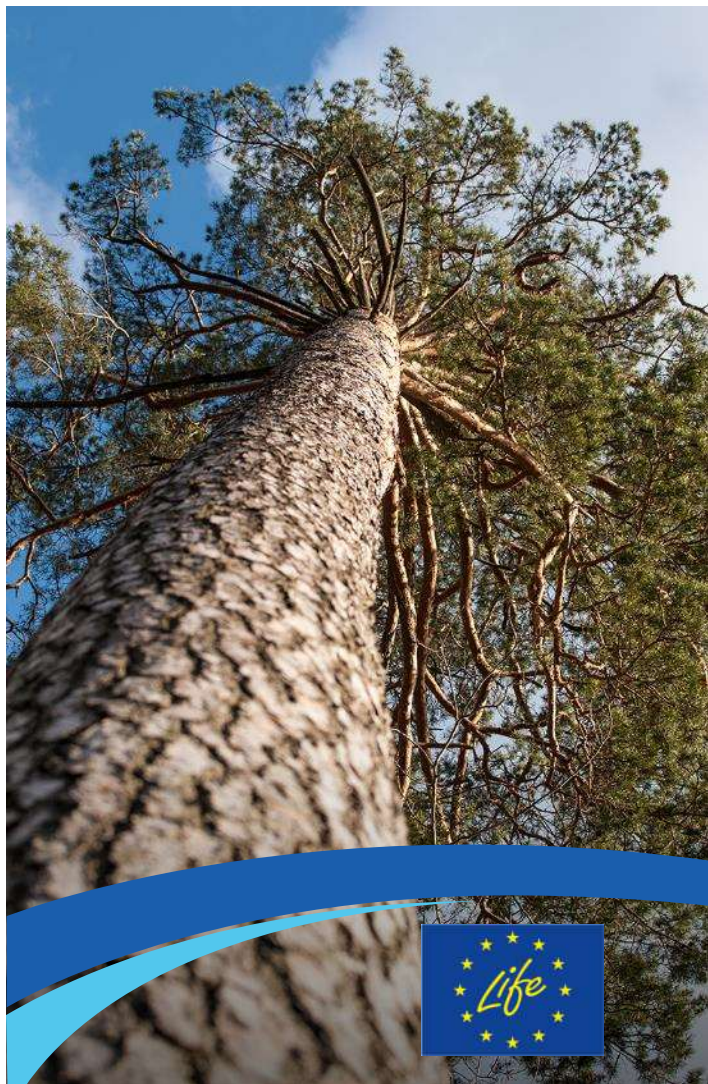
- Tradicionālā lauksaimniecība – ierastās lauksaimniecības prakses attīstība un/vai intensifikācija esošajās lauksaimniecības platībās
- Bioloģiskā lauksaimniecība – pāreja uz bioloģisko lauksaimniecību
- Ilgtspējīga, integrēta lauksaimniecība - Agroekoloģija

Zālāji

- Bez apsaimniekošanas
- Mehāniska pļaušana
- Zālāju ilgtspējīga, integrēta apsaimniekošana

Mitrāji

- Kūdras izstrāde
- Mitrāju biotopu atjaunošana un saglabāšana
- Integrēta mitrāju apsaimniekošana

Praktiska moduļu testēšana

